

**KOGNITIV YONDASHUV ASOSIDA BO‘LAJAK MAKTABGACHA
TA‘LIM TASHKILOTLARI TARBIYACHILARI VA BOSHLANG‘ICH
SINF O‘QITUVCHILARINING METODIK MAHORATINI
RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI**

Haydarova E‘zozaxon Ulug‘bek qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Institutini Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo‘ljak maktabgacha ta‘lim tashkilotlari tarbiyachilari va boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik mahoratini oshirish yo‘llari haqida mulohaza yuritiladi.

Kalit so‘zlar: Kognitiv, mahorat, metodika, darslik, o‘qituvchi, mashg‘ulot, bilimlar tizimi, tizim, ta‘lim.

KIRISH

Kognitiv tizim, kognitiv tuzilma (lotincha: cognitio – ‘‘ idrok, tasavvur qilish, ishning tahlili ‘) – xarakter, tarbiya, kuzatish va atrofdagi dunyoni aks ettirish natijasida ongda rivojlangan bilimlar tizimi. Ushbu tizimga asoslanib, maqsadlar qo‘yiladi va ma‘lum bir vaziyatda qanday harakat qilish kerakligi haqida qarorlar qabul qilinadi, kognitiv dissonansdan qochishga harakat qiladi.

Kognitiv tizimning asosi – fikrlash, ong, xotira va tilning o‘zaro ta‘siri. Bunday tizimning tashuvchisi insonning miyasi.

Kognitiv tizimning belgilovchi xususiyatlari quyidagilardan iborat:

ekspressivlik — til tizimi vositasida so‘zlashuv qobiliyati;

samaradorlik — amaliy muammolarni tez va samarali hal qilishga yo‘naltirish;

algoritmik — algoritmlarga asoslangan;

hazm qilish qobiliyati — tizim o‘rganish natijasida assimilyatsiya qilinadi; moslashuvchanlik.

Muayyan madaniyat yoki etnik guruhga xos bo‘lgan ma‘lum belgilar tizimlarida ifodalangan voqelik to‘g‘risidagi to‘plangan bilimlar aqliy va madaniy xususiyatlaridan kelib chiqqan holda butun insoniyatga xos bo‘lgan dunyo haqidagi universal va sub‘ektiv-milliy g‘oyalarni birlashtirgan tushunchalar deb ataladi. muayyan tilda so‘zlashuvchi etnik guruh.til. Tushunchalar majmui (konseptosfera) dunyoning til tasviri bilan ifodalanadi[4].

Shuni ta‘kidlash kerakki, maqsadlarni shakllantirish va qaror qabul qilish nafaqat kognitiv tizimning mazmuni va yangi olingan ma‘lumotlarga, balki insonning jismoniy va ruhiy holatiga va boshqa omillarga ham bog‘liq. Xususan, bu yangi olingan ma‘lumotlarni taqdim etish shakliga sezilarli darajada bog‘liq.

Sun‘iy kognitiv tizimlar, ya‘ni kognitiv funksiyaga ega bo‘lgan sun‘iy intellekt belgilariga ega bo‘lgan mashinalarga xos bo‘lgan biologik bo‘lmagan tizimlar ham ajralib turadi, bu esa, o‘z navbatida, "voqealarni o‘z vaqtida bog‘lash, interaktiv fazoviy-vaqtni voqealar modelini qurish qobiliyatini anglatadi.

ASOSIY QISM

Metodik mahoratni rivojlantirishda darsliklar juda muhimdir, chunki ular o‘qituvchilarga mavzularni o‘qitish, o‘quv jarayonini tashkil etish va talabalarni o‘qishga tortishda yordam beradi. Quyidagi yo‘nalishlar darsliklarni metodik mahoratni rivojlantirishda foydalanishda yordam beradi:

1. Mavzu bo‘yicha darsliklar: Mavzuga oid to‘liq va tushunarli darsliklar o‘qituvchilarga mavzuni tushunish va o‘quv jarayonini tashkil etishda yordam beradi.

2. Amaliy mashg'ulotlar: Amaliy mashg'ulotlar o'qituvchilarga mavzuni amaliy tarzda o'rgatish va talabalarni qatlamasini oshirishda yordam beradi.

3. Interaktiv darsliklar: Interaktiv darsliklar o'qituvchilarga talabalarni qo'llab-quvvatlash va o'quv jarayonini qiziqarli qilishda yordam beradi.

4. O'quv qo'llanmalari: O'quv qo'llanmalari o'qituvchilarga metodik mahoratni rivojlantirishda yordam beradi va yangi o'quv-uslublarini amalga oshirishda yordam beradi.

5. Tajribali o'qituvchilar tomonidan yaratilgan darsliklar: Tajribali o'qituvchilar tomonidan yaratilgan darsliklar metodik mahoratni rivojlantirishda yaxshi misol bo'lib, o'qituvchilarga ilham beradi.

O'qituvchilar uchun metodik mahoratni rivojlantirishda foydalanadigan darsliklar quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishi kerak:

1. Mavzuni tushunishga yordam berish: Darslik o'qituvchilarga mavzuni tushunishda yordam berishi kerak. Mavzu tushunilganligi o'qituvchining darsni samarali olib borishini ta'minlaydi.

2. O'qitishni tashkil etish: Darslik o'qituvchiga o'quv jarayonini tashkil etishda yordam berishi kerak. Darslik o'qituvchiga qanday tartibda va qanday uslubda mavzuni o'qitishni tashkil etishda yordam berishi kerak.

3. Amaliy mashg'ulotlar: Darslik o'qituvchiga amaliy mashg'ulotlar va misollar orqali mavzuni o'qitishda yordam berishi kerak. Amaliy mashg'ulotlar o'qituvchiga mavzuni amaliy tarzda o'rgatishda yordam beradi.

4. Qiziqarli va interaktiv darsliklar: Darslik o'qituvchiga talabalarni qiziqarli qilish va faol qatnashishni ta'minlash uchun interaktiv darsliklar kerak. Bu darsliklar o'qituvchiga talabalarni qo'llab-quvvatlashda yordam beradi.

5. O'quv qo'llanmalari: Darslik o'qituvchiga metodik mahoratni rivojlantirishda yordam berish uchun qulay va foydali o'quv qo'llanmalari taqdim etishi kerak. Bu qo'llanmalar o'qituvchiga yangi o'quv-uslublarini o'rganishda yordam beradi.

6. Tajribali o'qituvchilar tomonidan yaratilgan darsliklar: Darslik o'qituvchiga tajribali o'qituvchilar tomonidan yaratilgan darsliklar taqdim etishi kerak. Bu darsliklar o'qituvchiga ilham beradi va yangi o'quv-uslublarini o'rganishda yordam beradi.

MUAMMO VA YECHIMLAR

Metodik mahoratni rivojlantirishda o'qituvchilarga interaktiv darsliklar quyidagi ko'rsatmalarda yordam beradi:

1. Talabalarni qo'llab-quvvatlash: Interaktiv darsliklar o'qituvchilarga talabalarni qo'llab-quvvatlashda yordam beradi. Bu darsliklar o'qituvchilarga talabalarni o'rganishda va tushunishda yordam beradi.

2. O'quv jarayonini qiziqarli qilish: Interaktiv darsliklar o'qituvchilarga o'quv jarayonini qiziqarli qilishda yordam beradi. Bu darsliklar o'qituvchilarga o'quv jarayonini qiziqarli va o'rganishga yo'l beradi.

3. Amaliy mashg'ulotlar: Interaktiv darsliklar o'qituvchilarga amaliy mashg'ulotlar va misollar orqali mavzuni o'rgatishda yordam beradi. Bu darsliklar o'qituvchilarga mavzuni amaliy tarzda o'rgatish imkonini beradi.

4. O'quv jarayonini individuallashtirish: Interaktiv darsliklar o'qituvchilarga o'quv jarayonini individuallashtirishda yordam beradi. Bu darsliklar o'qituvchilarga talabalar bilan birebir ishlash imkonini beradi.

5. Tekshirish va baholash: Interaktiv darsliklar o'qituvchilarga talabalarning o'zlashtirilgan ma'lumotlarini tekshirish va baholashda yordam beradi. Bu darsliklar o'qituvchilarga talabalarning rivojlanishini kuzatish imkonini beradi.

Kognitiv yondashuv haqida muammolarni yechish uchun quyidagi yo'llar foydali bo'lishi mumkin:

1. O'rganish va tadqiqot: Kognitiv yondashuvning asosiy mablag'larini tushunish va o'rganish muhimdir. Bu muammolarni yechish uchun tadqiqotlar olib borish va yangi bilimlar o'rganish foydali bo'ladi.

2. Mashqlar va mashg'ulotlar: Kognitiv yondashuv muammolarni yechishda amaliy mashqlar va mashg'ulotlar juda foydali bo'ladi. Bu mashqlar o'rganuvchilarga muammolarni hal qilishda yordam beradi.

3. Darsliklar va kurslar: Kognitiv yondashuv haqida darsliklar va kurslar o'rganishda yordam beradi. Bu darsliklar va kurslar kognitiv yondashuvning asosiy printsiplarini o'rganishda yordam beradi.

4. Mentorlik va ko'rsatuvlar: Kognitiv yondashuvning amaliy jihatini o'rganishda mentorlik va ko'rsatuvlar muhimdir. Ustozlar yoki mentorlar yordamida muammolarni hal qilish va yechishga yordam beradi.

5. Ishbilarmonlik: Kognitiv yondashuv haqida o'rganishda ishbilarmonlik muhimdir. Amaliy mashqlar va ishlar orqali kognitiv yondashuvning asosiy printsiplarini o'rganish va amalga oshirish foydali bo'ladi.

XULOSA

Kognitiv yondashuv asosida bo'lajak ta'lim tashkilotlarining metodik mahoratini rivojlantirish uchun quyidagi yordam usullaridan foydalanish mumkin:

1. Ilmiy jurnallar va kitoblar: Kognitiv yondashuv sohasidagi ilmiy jurnallar va kitoblar o'qish va o'rganishda yordam beradi. Bu manbalardan foydalanib, yangi texnologiyalarni va metodik usullarni o'rganishingiz mumkin.

2. Ilmiy konferensiyalar va seminarlar: Ilmiy konferensiyalar va seminarlar kognitiv yondashuv sohasidagi so'nggi yangiliklar va metodik mahoratni rivojlantirishda foydali ma'lumotlar olish uchun muhim imkoniyatlar yaratadi.

3. O'qituvchilar va mentorlar bilan ishbilarmonlik: O'qituvchilar va mentorlar bilan ishbilarmonlik kognitiv yondashuv sohasidagi mahoratni rivojlantirishda yordam beradi. Ular bilan muloqot qilish va ularning tajribalaridan foydalanish foydali bo'ladi.

4. Praktika va amaliy mashg'ulotlar: Kognitiv yondashuvni amaliy tarzda o'rganish uchun praktika va amaliy mashg'ulotlar juda muhimdir. Bu usullar o'qituvchilarga kognitiv yondashuv printsiplarini amaliy tarzda o'rganishda yordam beradi.

5. Texnologiyalardan foydalanish: Kognitiv yondashuv sohasidagi texnologiyalardan foydalanish metodik mahoratni rivojlantirishda yordam beradi. Interaktiv darsliklar, online platformalar va dasturlar o'qituvchilarga kognitiv yondashuvni amaliy tarzda o'rganishda yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda kognitiv yondashuv nafaqat bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilari va boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodik mahoratini rivojlantirish, balki ularni teran fikrlashga, o'qituvchilar bilan bo'ladigan ziddiyatlarni oldini olishga, ular bilan samarali tarzda darslarni olib berishga yordam beradi. Ya'ni bu yondashuv orqali har bir bo'lajak pedagog, tarbiyachi o'z ustida astoydil ishlaydi, chuqur izlanadi va o'rgangan ma'lumot, bilimlarini hayotga tatbiq etishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Хомякова Е.Г. „Информационная-когнитивная система и её актуализация в языке“. Информационная-когнитивная система и её актуализация в языке Е.Г. Хомякова Коммуникация и образование. Сборник статей. — Под ред. С.И. Дудника. — СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2004. — С.180-197. Философская антропология. 31-май 2013-йilda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 25-oktabr 2013-yil.

2. Демьянков В. З. „Когнитивная система“. Краткий словарь когнитивных терминов / Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. Под общей редакцией Е.С. Кубряковой. М.: Филологический факультет МГУ им. М.В. Ломоносова, 1996. С.74-76.. infolex.ru. 5-mart 2016-yilda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 25-oktabr 2013-yil.
3. Александров О. А., Андреева О. А. „УНИВЕРСАЛЬНЫЕ КОНЦЕПТЫ В КОГНИТИВНОЙ СИСТЕМЕ ЧЕЛОВЕКА“. Филологические науки. Вопросы теории и практики Тамбов: Грамота, 2010. No 3 (7). С. 26 - 29. ISSN 1997 - 2911. Издательство "Грамота". 2013-yil 29-oktyabrda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 25-oktabr 2013-yil.
4. Шингарева М.Ю., Муталиева Д.А. „Концепт как ключевое понятие лингвокультурологии“. rusnauka.com. 29-oktabr 2013-yilda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 25-oktabr 2013-yil.
5. А.В. Ковальчук. „Когнитивная система как системная архитектура“ (PDF). Центр Оптико-Нейронных Технологий Научно-Исследовательского Института Системных Исследований Российской Академии Наук. 2013-yil 29-oktyabrda asl nusxadan arxivlangan. Qaraldi: 25-oktabr 2013-yil.